

RAZGOVOR: Miraš Martinović, književnik

Riječi pred kojima su nemoćni i varvari i vrijeme

DEKODIRANJE ANTIKE:
Miraš Martinović

Kada god dođem u Dokleu, osjetim kako kuca srce Prevalise. Te otkucaje prenosio sam u knjige. Oni kucaju u meni, u nama. Samo, za te otkucaje treba imati posebne časovnike i posebne mjere

Pjesnik i prozni pisac Miraš Martinović prepoznatljiv je po antičkim temama i zaboravljenim pejzažima Crne Gore. Njegove prozne knjige, zbirke priča i romani odavno su prešli crnogorski i regionalne granice. Novi Martinovićev roman o Njegošu, „Drugoga sunca luče“, pred izlaskom je iz štampe, to je i bio povod za ovaj razgovor.

POBJEDA: Od prve zbirke pjesama „Mit o Trešnji“ do monumentalne knjige priča „Povratak u Aleksandriju“ središte Vašeg stvaralaštva je poetika mita kojom otkrivaju antičke gradove Crne Gore, ali i mitske i istorijske ličnosti. Pri tome, na čudasan način maštu i erudiciju spajate sa istorijskim faktima?

MARTINOVIĆ: Kroz „Mit o Trešnji“ stupam u dodir s mitskim rukopisom kojim su ispisane sve moje knjige. Taj rukopis je njihova podloga, ili poetika, kako ste rekli. Traga jući za starim civilizacijama, a samim tim i starim gradovima na prostoru Crne Gore, tragao sam za njihovim mitsko-metafizičkim sjenkama. Te sjenke, nadograđene artefaktima bez kojih ne mogu da pišem, zapravo su literatura. Ja volim čitati stvari i događaje, stvarne i mitske ličnosti, ali volim da zavirim u ono skriveno, iza, u onaj osjenjeni predio koji se pruža iza svega. Iz tih predjela mamio sam sudbine, pa su ta dva korelativa za mene i moje stvaralaštvo veoma bitni. U predjelu sam tražio i nalazio sudbine. Zapravo, čitao sam nevidljivi ljetopis, kako se i zove jedna moja knjiga, a što je suština svih mojih djela. Bitna je erudicija, svakako i fakti, ali i imaginacija, njen rad i proizvod, njena destilacija. Ono što kroz nju i iz nje izađe, to je literatura. U jednom trenutku, kada sam pisao knjigu „Antički gradovi/snovi i sudbine“, našao sam se pred obiljem arheološko-istorijskog materijala i u čudu - kako razlučiti šta je literatura, a šta istorijsko-arheološko-etnološki fakti. Upravo u to vrijeme imao sam kontakt sa Mirkom Kovačem, pa sam mu se požalio. On mi je rekao - izmišljaj što više, ono što budeš izmislio to si ti. I tako je bilo. Uvijek volim da od stvarnosti pravim fikciju.

POBJEDA: Kako Dimitrije Popović zapauza u recenziji knjige „Povratak u Aleksandriju“, „Vi niste samo hroničar, već „učesnik“ u događajima i sudbinama svojih likova?

MARTINOVIĆ: Bez tih novih značenja koja pominjete

Novi roman o Njegošu

POBJEDA: U posljednjoj priči „Povratak u Aleksandriju“ vladika crnogorski u Napulju govori s dušom Vergilijevom, koja obitava u grani lovora ubranom na pjesnikovom grobu. Da li ovom veličanstvenom pričom najavljujete roman o Njegošu?

MARTINOVIĆ: Upravo tako, poslije mog dugog i posvećeničkog rada dobila je i konačno obličje knjiga „Drugoga sunca luče“, u kojoj se bavim Njegošem na način, usudujem se reći, kako se niko drugi do sada nije bavio. Ova knjiga baca novo svjetlo na lik vladike i gospodara Crne Gore, na njegovu sudbinsku vezu sa zemljom na čijem je čelu bio 21 godinu. U knjizi se bavim onim drugim, malo poznatim, Njegošem nad kojim trepere metafizičke sjenke, a zovu zemaljski poslovi. U knjizi se bavim i tim i takvim prisustvom. Deset njegovih posljednjih dana na Cetinju, prije

no će se prekinuti nit života. On će u predsmrtnim časovima reći mnoge istine, pa i onu - Biće uvijek onih Crnogoraca koji suprot Crne Gore rade. Čitajući njegov testament, u Prčanju jednog proljeća, priključio sam se na fon sa kojeg je izgovarao riječi ove najljepše predsmrtnne himne u svjetskoj književnosti. Taj fon sam slijedio, i u tom i takvom slijedu nastajala je knjiga. Očekujem da brzo ugleda svjetlost dana. A kad dan na nju baci svjetlost, a sa njim i čitaoci, vidjećemo kako sam radio i da li sam dostojno odgovorio ovom mom sigurno najvećem literarnom izazovu. Trudio sam se da sve bude u duhu Njegoša i njegovog testamanta - testamentarno!

ne bi bilo ništa od prošlosti kojom se bavim. Ona bi ostala mrtva i tamo gdje je i bila. Dovodeći je u vezu sa mnom, a to znači i vremenom u kome živim, ja na nju bacam svjetlost mog vremena, a sa njom im dajem život, uspostavljam kontinuitet. Kavafi je govorio kako mu je potrebno 127 glasova iz istorije na osnovu kojih bi uspostavio istoriju. To uspostavljanje vremena glasovima bitna je karakteristika moga rada i moje poetike. Ako sebe ne postavim kao učesnika - onda nijesam uspostavio vezu sa vremenom, događajem ili ličnostima kojima se bavim. Naši prethodnici žive u nama i oni su aktivni sudionici našeg života. Živi su onoliko koliko ih se sjećamo. Pamćenje je važno za kontinuitet. Mi u Crnoj Gori nijesmo pamtili ili nijesmo to činili kako treba. Zato su nam se desile crne rupe u pamćenju, zato smo stavljeni pod znak pitanja. Krivotvoreni smo mi i naša istorija. Moje knjige služe popunjavanju tih crnih rupa. Do sada nije napisana kompletna istorija Crne Gore i crnogorskog naroda. Istorije su nam uglavnom pisali drugi, a to nas je dovodilo i u zabunu i u zabludu.

POBJEDA: Najveći dio Vašeg stvaralaštva tematski je vezan za mitsku Crnu Goru. Teme crpate iz slojeva drevnih gradova (Rizon, Akruvium, Butua...) i pretvarate ih u stih ili prozni iskaz...

MARTINOVIĆ: Slojevitost i polifoničnost, od kojih je sa-

Slojevitost i polifoničnost, od kojih je sastavljena Crna Gora, neodoljivo su me i magijski vukle

Doklea jeste srce Prevalise, a Prevalisa je dio Mediterana. I ta mediteranska Crna Gora je naša sudbina. Njoj treba da se okrećemo

stavljena Crna Gora, neodoljivo su me i magijski vukle. Taraznorodnost, koja u susretanju i spajanju daje jedinstven kulturni uzorak. Prevalis, ja sam se usudio da prevedem u ženski rod i da je preimenujem u Prevalisa (poetskije mi je zvučala), stvarna je i istovremeno mitska zemlja. Prevalis - tako je u doba Rima nazivan prostor koji uglavnom zahvata današnja Crna Gora. Na tom malom prostoru civilizacije su ostavile jedinstven rukopis kao nigdje u svijetu. Taj rukopis je tako bogat da traži mnogo čitača. Ako bismo na pravi način iščitali Crnu Goru, vidjeli bismo šta sve ona krije u njedrima i koliko je, zapravo, bogata. Između ostalog, i gradovi koje pominjete, ali i drugi za kojima sam tragao i ponovo ih podigao, od nekih nije ostalo ni kamena, kakav je slučaj sa Prapatnom, rezidencijalnim centrom Vojislavljevića. Moje ukupno stvaralaštvo u simboličkom smislu je traženje Prapatne koje nema - te naše negdje potonule Atlantide. Gradio sam riječima nju i druge naše gradove, nepropadljivim materijalom, pred kojim su nemoćni varvari i vrijeme.

POBJEDA: U ovom kontekstu spontano se nameće naslov „Snovi u Dokleu“, knjiga koju ste posvetili srcu Prevalisa? Kako ste počeli da se bavite ovom tematikom?

MARTINOVIĆ: To je u meni bilo ukorijenjeno i neminov-

no sam morao dekodirati taj prostor za moje putovanje kroz daleku antiku. Bez tog koda i njegovog otvaranja ne bi bilo ni mojih knjiga, ni moga putovanja. Literatura je dekodiranje nečega što postoji, onog arhetipskog i mitskog koje živi u nama i u zemlji na kojoj smo rođeni. Posebno držim do spoja zemlje i čovjeka, u smislu i na način kako to čini Lorens Darel, koji tvrdi da postoje mjesto koja imaju svoj duh, genius loci, mjesta koja emaniraju posebne energije. Čitava Crna Gora je prostor koji ima svoj duh, svoj genius loci, a to znači svoju posebitost. Ako se zadubite u jedan predio, nakon kratkog vremena on vam nudi svoju dušu i sudbinu onih koji su živjeli u njemu i na tom mjestu taložili svoje živote i njihove slojeve.

Kada god dođem u Dokleu osjetim kako kuca srce Prevalise. Te otkucaje prenosio sam u knjige, posebno u „Snove u Dokleu“. Oni kucaju u meni, u nama. Samo, za te otkucaje treba imati posebne časovnike i posebne mjere. Oni su ugrađeni u nama, treba ih znati čuti i slušati, a samo naša srca mogu i umiju čuti srce Prevalise. A na pitanje kako sam počeo da se bavim ovom temtikom - prvo sam sanjao daleke drevne gradove, poslije su oni postajali moja stvarnost. Našao sam ih na prostoru Crne Gore, u sebi.

POBJEDA: Objavili ste pjesničko petoknjižje „Neotkrivena zemlja“, u kome takođe tragate za memorijom dukljanskog podneblja. Kakva je veza „Govora kraljeva“, „Govora zemlje“, „Sašaptavanja s memorijom“, „Luka i lire“ i „Glasova iz kamena“?

MARTINOVIĆ: Sve je to pojedinačno i skupno sašapta-

vanje s memorijom, onom ukupnom i onom pojedinačnom. Mnogi glasovi iz raznih stoljeća i raznih predjela stapaju se u jedan glas - glas Crne Gore, u njen kontinuitet. Kao što postoji grčki, italijanski, španski duh, postoji i crnogorski duh, u smislu i na način kako to Darel shvata i definiše. On mi je mnogo pomogao i razvio taj osjećaj u meni, prema mojoj zemlji i njenoj prošlosti, istorijskom i duhovnom kontinuitetu. To je biće Crne Gore, iz kojeg pulsira njen duh, ona neuništiva magma i snaga koja je održava. Vrelo koje seže iz dubina, od Kraljevstva otprve i prije toga kraljevstva, u šta je sublimirano sve što je bilo i biva. To poetsko petoknjižje bavi se time. To je hor sačinjen od glasova mnogih stoljeća koja su prošla ovom zemljom i ljudi koji su se na njoj i u njima ostvarili.

POBJEDA: Iz Vaše poetike i raskošne imaginacije zrači duh Mediterana, koji se iskonski reflektuje iz atmosfere Vaših knjiga. Kako osjećate taj mediteranski arhetip?

MARTINOVIĆ: Mediteran sam zavolio upravo zato što sam došao sa sjevera - kaže Brodel u djelu „Mediteran i mediteranski svijet“. On to kaže u smislu i na način da je živio u tim prostorima i ambijentima - ne bi osjetio svu njihovu raznolikost i obilje. A onda i druga njegova konstatacija, da je na Mediteranu

Naši prethodnici žive u nama i oni su aktivni sudionici našeg života. Živi su onoliko koliko ih se sjećamo. Pamćenje je važno za kontinuitet

sve moguće... u šta sam se lično uvjerio. Sva ta ozračja koja pominjete u mom djelu bila bi zatamnjena ili ih ne bi ni bilo, da nijesam iz rodnih Kralja došao na jug naše zemlje. Svjetlost Mediterana osvjetlila je lavirinte u meni. I to je bio razlog da tragam za metafizičkim sjenkama i osjenjenima, a tek te sjenke i njima osjenjeni mogu biti i jesu literatura. Dodir s Mediteranom otvorio je taj arhetip u meni. Doklea jeste srce Prevalise, a Prevalisa je dio Mediterana. I ta mediteranska Crna Gora je naša sudbina. Njoj treba da se okrećemo, ona je naša iskonska i stvarna veza sa velikim civilizacijama, čiji smo mi dio.

POBJEDA: Vaš stil i pristup temama specifični su i u crnogorskom i širim književnim omjerima. Stoga je vjerovatno specifična Vaša recepcija i prisutnost na književnoj sceni?

MARTINOVIĆ: Prisutan sam u Crnoj Gori, ali mnogo više na regionalnoj književnoj sceni, gdje se visoko vrednuje ono što radim. Ne žalim, niti sam zabrinut, niti to prebacujem ili dobacujem onima koji rade čitanke i druge udžbenike. Tu nigdje nijesam dospio i milo mi je što nijesam, kada se vidi sastav tih udžbenika i ko je u njima zastupljen. Iza mene stoje moje knjige. Siguran sam ja u njih i one u mene, a uz to, i za to, potvrdu daju autoriteti čija se broji i poštuje. I generalno i pojedinačno gledano, veoma sam zadovoljan. Susjedi mi više daju na značaju, ali tako uvijek biva. To nije nešto čime se treba opterećivati. Sve će prije ili kasnije dobiti svoje mjesto. Vjerujem, i moje knjige i ono što radim.

Ljubeta LABOVIĆ

